

Per començar vull donar les gràcies a l'alcalde per les seves paraules i a l'Ajuntament de Cabanes i la Diputació de Girona per la publicació del llibre. Fa una colla d'anys que vaig començar la recerca i en veure la informació que anava trobant vaig pensar que al final imprimiria 3 o 4 exemplars del treball per donar-ne còpia a l'arxiu del poble i a l'arxiu comarcal. No cal dir que un treball ben maquetat i editat en forma de llibre queda molt més digne i alhora pot arribar a més gent. Les dues coses, per mi, són una alegria.

També vull agrair les aportacions d'aquelles persones que m'han fet arribar escrits, fotos i records dels personatges més propers en el temps i als hereus de Montserrat Vayreda que em van deixar fer ús de les descripcions que la Montserrat va fer de Cabanes al seu llibre *Els pobles de l'Alt Empordà*.

I, com no, a Josep M. Bernils, periodista, vicepresident del Consell Comarcal i Conseller de cultura i memòria històrica. Encara que, actualment, el concepte de memòria històrica té un caràcter més lligat a un temps polític, aquest llibre no deixa de ser la memòria històrica del nostre poble. A més Josep M. té una connexió amb Cabanes ja que és fill de Josep M. Bernils i Mach, autor del llibre *Cabanes* que, fa 20 anys, va publicar la Diputació de Girona, dins la col·lecció *Quaderns de la Revista de Girona*, l'únic llibre que fins ara teníem sobre el poble. El fulletó *Municipio de Cabanas*, editat el 1950 en motiu de la inauguració del nou Ajuntament, malgrat el seu interès, només és un fulletó d'una dotzena de planes. El pare d'en Josep M., al seu llibre, ens va donar una visió general del nostre poble i de la seva transformació, des dels inicis fins al segle XX. El llibre que avui us presento té un altre objectiu, es pot dir que és la resposta a les preguntes que em feia quan, el 2010, vaig tornar a Cabanes i passejant pel poble veia un munt de detalls que no havia copsat quan era una nena.

___ Com va néixer aquest llibre?

L'interès per la història local ja ve em de lluny, des que vaig començar a treballar a la biblioteca de Salt. Allà vaig descobrir un altre concepte de la història, una història que tenia per protagonistes els meus veïns. Era l'any 1981, ja feia set anys que Salt estava annexionat a Girona, i les entitats i molts veïns treballaven activament a favor de la independència del municipi. La primera feina que vaig portar a terme va ser continuar el recull de premsa d'aquell moviment per fer-ne un dossier per a la col·lecció local. Seguir el dia a dia dels saltencs implicats en aquella lluita em va ajudar a conèixer i estimar el poble i em va fer veure que allà hi havia història diferent, no una història atapeïda de fets bèl·lics, grans personatges i escenaris llunyans, sinó una història que naixia del treball, les il·lusions i els fets de la gent del carrer, una història que explicava les vivències i l'evolució del poble i que calia preservar. Uns anys després aquell dossier es va convertir en un llibre i aquells fets ara formen part de la història de Salt.

Anys després, vaig trobar unes escriptures antigues protagonitzades per una part de la família que va desaparèixer quan el meu pare encara era un nen i de qui no en sabia gairebé bé res. Això em van iniciar en l'aventura de la genealogia familiar. Fer recerca sobre els avantpassats em va agradar i vaig continuar amb les altres branques familiars. Quan vaig arribar als Aguer el que vaig trobar superava l'interès personal, la seva trajectòria estava fermament lligada a la història del poble i la recerca familiar es va estendre al municipi, va ser quan, el 2013, vaig obrir un blog a internet per anar recollint tot el trobava relacionat amb la història de Cabanes.

Amb la jubilació vaig tenir temps per passejar i badar. Mirava aquelles cases que més es distingeixen per la seva arquitectura i em feia un munt de preguntes:

- Perquè parlem de can Carreras si els propietaris de la casa es diuen Puig i abans eren Conill? Qui devien ser aquests Carreras que van donar nom a la casa? Perquè els Conill, que tenien casa a Olot, van aixecar la seva casa pairal al poble i s'hi van establir?
- Qui era aquell Romaguera que tant anomenaven els pares i avis? Com havia arribat a ser propietari de l'església de Cadins i de més de mig poble? Perquè li deien en Romaguera si realment es deia Jaume Gorgot?
- El professor Albert Compte en un article parla d'un mas Maimó. Quina relació tenia aquest mas amb el mas Ribas?
- Perquè una Guia de Figueres de l'any 1888 ens diu que al costat de la *ruinosa capilla de San Sebastián* hi ha la casa del senyor Brusés quan, per nosaltres, aquella casa és a can Mont i el casal dels Brusés estava on ara hi ha el parc? I qui eren els Brusés?
- Quan al carrer Canal veia aquell portal adovellat amb el nom de Joan Vanover volia saber qui era en Vanover. I també qui era en Joan Albert que, el 1858, va promoure les Voltes o qui va fer construir can Turà i el Casino ...
- Als registres parroquials sovint hi sortia el mas Aguer, l'actual Corral del Comte, i el mas Ramis o mas de la Caseta d'en Ramis, aquest era un altre tema per aclarir ...

___ *Perquè només hi ha 9 casals, malgrat aquests en portin associats 3 més?*

Fer la recerca de totes les cases del poble que tenen una certa antiguitat hagués estat un treball massa extens i havia de fer una tria. Vaig començar escollint aquelles edificacions que per la seva arquitectura senyorial destacaven del conjunt urbanístic del poble: can Carreras, el mas de Sant Feliu, can Turà, el mas Ribas i les cases, ja desaparegudes, de can Brusés i can Ramis (conegut per can Benet). Aquests edificis portaven associats els casals dels Puig Casadevall i el dels Aguer, al carrer Canal, i can Mont a la plaça de l'església. Tots ells havien acollit les famílies més antigues del poble, les que havien estat més actives des del segle XVII al XIX i, per tant, les que havien deixat més petjada als arxius. Can Vanover no hi podia faltar per la seva antiguitat, al portal hi consta la data de 1604. Les altres dues construccions que vaig triar són molt més modernes però igual d'interessants pel seu estil i, sobretot, per la seva utilitat pública:

1. Les Voltes van ser construïdes al segle XIX, promogudes per Joan Albert de Borrassà, hereu del mas Roca, a qui és possible que trobeu en algunes de les escriptures dels vostres camps ja que els Roca tenien molta propietat en diferents indrets del terme.
2. El Casino es va aixecar el 1922, sobre un paller llavors propietat dels Romaguera, però que originàriament formava part de l'heretat dels Aguer o dels Puig Casadevall. El seu interès rau tant en el disseny de la façana com en el fet d'haver estat la seu de societats recreatives i de socors mutus, fins acabada la guerra civil.

___ *Contingut i conclusions*

Llevat dels Vanover que encara són un enigma, de tots els altres he pogut fixar una història, més o menys llarga, de les famílies que van viure en cadascun dels casals, d'on van sorgir les diferents nissagues, com van créixer el patrimoni, amb qui es relacionaven, quins lligams teixien entre ells, com van incidir en la vida del poble i també com algunes van anar minvant el seu prestigi o com van desaparèixer. Entremig s'hi deixen veure històries i anècdotes locals i de l'entorn i també costums i maneres de fer d'altres èpoques. Alguns hi trobareu les famílies dels vostres avis.

La relació de noms i de fets, a vegades, es pot fer feixuga i difícil de seguir, per això hi ha el suport dels arbres genealògics que ajuden a situar-se. Per contraposició també hi ha xafarderies i històries interessants, dignes de la millor crònica negra o del que ara en diríem premsa rosa. Són fets que no els trobem detallats però que els podem imaginar a partir del que ens apunten els documents.

- El 1689, un governador del ducat de Cardona i del comtat d'Empúries, capità d'infanteria i militar destacat, natural de Tàrrrega, feia nou anys que s'havia casat amb una cabanenca a qui sembla que, a punta de pistola, la va obligar a malvendre el mas d'Estany Bos de Palau-saverdera. A la mateixa nissaga, el 1625, ja hi havia hagut un enverinament en un dinar a Peralada i una denúncia per maltractaments, el 1643.
- El mateix 1689 tenia lloc un casament entre dos nens, el nuvi tenia 15 anys i la núvia només 10 i mig. És el cas més impactant que he trobat per l'edat de la parella, però aquests tipus de casaments entre nuvis molt joves era força habitual quan tenia lloc un casament doble, dos vidus i els seus fills es casaven el mateix dia.
- El 1786 va ser batejat un nen de pares desconeguts. L'endemà es casaven els fills de dues de les famílies més rellevants del poble, els Romaguera i els Ramis, i reconeixien com a seu el nen que havia estat batejat el dia abans. No podem saber els detalls del que va passar, però que cap dels avis actués com a padrí ens permet imaginar tensions i picabaralles entre les dues famílies i els nuvis i molt xafardeig al poble ... La sang no degué arribar al riu i el segon fill ja va ser apadrinat pels avis ...
- El 1876, ran d'uns fets que van tenir lloc el dia de la festa de Sant Vicenç, un home va acusar la seva esposa d'adulteri. El judici va durar més de 10 anys i s'hi va veure implicat, entre d'altres, un veí del poble, també casat i de bona família. Les acusacions creuades entre familiars, veïns, l'alcalde i la guàrdia civil van enverinar la situació i cal suposar que al poble, el *safareig* devia ser considerable.

Aquestes anècdotes posen una mica de *salsa* a la història, però a l'hora de dibuixar una crònica del nostre poble i saber l'origen d'alguns aspectes del Cabanes d'avui cal considerar altres fets. En Jaume Prat, un amic de Salt, es defineix com a *historiador d'espardenya*, jo m'apunto a aquesta definició, no he estudiat història i no em considero capacitada per fixar unes conclusions a la recerca, per això el llibre es limita a detallar i narrar el que ens diuen els documents. Cadascú en pot treure les seves deduccions sobre diferents aspectes:

- La manera com van sorgir cadascuna de les famílies i com van créixer el seu nivell socioeconòmic a partir d'enllaços matrimonials entre nissagues del mateix poble o d'altres pobles de la comarques gironines. Altres vegades va ser la mort prematura dels hereus la que va determinar que una família forana assimilés una o més nissagues. Això va passar amb els Romaguera de Pont de Molins que amb només dues generacions van aconseguir fer-se amb el patrimoni Puig Casadevall, amb Cadins i una bona colla de cases, masos i terres i el patrimoni Aguer, el segon més potent del poble. Els Puig Casadevall van desaparèixer, però dels Aguer en va quedar un fadristerne que va donar lloc a tots els Aguer que coneixem.
- Els diferents tarannàs de les famílies segons els seus orígens i les seves relacions i activitats. Els Puig Casadevall, els Aguer i els Ramis es van mantenir dins el món rural, encara que al llarg del segle XVII també tenien algunes diferències, els Puig Casadevall ostentaven títol nobiliari, els Aguer actuaven com a batlles i representants del comte de Peralada i dins dels Ramis hi havia *Familiars del Sant Ofici*. A la nissaga de can Carreras, en canvi, malgrat tenir alguna propietat, al segle XVI ja hi trobem notaris i més endavant cavallers, militars, governadors i Ciutadans Honrats de Barcelona, no és

estrany doncs que l'escut a més de l'emblema dels Carreras i els Conill porti un casc amb plomes, símbol dels cavallers. Per altra banda, els Brusés, de ser uns petits pagesos, van arribar a ser uns hisendats que aviat es van decantar pel món de la justícia i la milícia i, segurament per això, van tenir més relació amb els Carreras.

- Com els Ribas van aconseguir el mas Maimó. Un testament del 1743 garantia que, si no hi havia hereu, la hisenda dels Maimó passaria als Ribas i un plet judicial del 1775, suposadament pretenia fer efectiu aquell testament, però la situació es va allargar i encara no he trobat cap document que ens avali en quin moment i en quines circumstàncies va tenir lloc el traspàs de la hisenda.
- Com els propietaris rurals, ja rendistes, es van desplaçar a la ciutat i passaren a formar part de les classes dirigents. Si als segles XVI i XVII aquestes famílies havien deixat el mas a un masover per establir-se en un casal situat al millor lloc del poble, al segle XIX es van traslladar a Figueres. Els Romaguera, al carrer de la Jonquera, a la casa coneguda com a Casa Romaguera o Pont i Vinyals, i els Carreras al carrer de Peralada i després a Barcelona. També els Brusés van deixar el poble, però tots van mantenir la casa de Cabanes com a residència d'estiueig. Can Turà, en canvi, ja va néixer com a residència de vacances d'una família figuerenca.
- Un altre fet remarcable és l'antiguitat de dues famílies, els Aguer i els Ramis, que ja porten segles residint sempre al poble, amb la particularitat que han pogut mantenir el cognom fins ara. Al llibre s'hi mostra un document de l'Arxiu Diocesà, que avala que fa uns 775 anys, els Aguer ja vivien a Cabanes on tenien propietat, puix el 1248 un Bernat Aguer venia una peça de terra a les monges de Cadins. Cent anys més tard, el 1347, un Ramis, natural de Molins i veí de Cabanes, establí un molí a l'abadessa de Cadins. Dels avantpassats de can Carreras també hi ha documentació des del 1300 però en aquest cas el cognom de la família no s'ha mantingut i tampoc es van mantenir tant lligats al poble, ja als segles XVII i XVIII passaven llargues temporades residint a Sant Pere Pescador o a Olot i possiblement també a Castelló d'Empúries, Figueres o Girona.

___ D'on s'ha obtingut la informació?

La major part de la informació l'he trobada des de casa, gràcies a internet i als arxius, biblioteques, universitats i altres entitats que ens posen a l'abast molts documents digitalitzats, des de protocols notariais i llibres parroquials fins a monografies, tesis doctorals o treballs d'investigació. Si alguna vegada un document molt interessant només l'he trobat descrit, no ha estat gens complicat que l'arxiu on es trobava me n'enviés una còpia per correu. Altres informacions les he obtingut des de la consulta directa en un arxiu, i també en llibres i revistes, siguin de nova edició o de llibreria de vell. També m'han ajudat els documents i records personals de veïns i descendents de les diferents famílies amb qui, sovint sense conèixer-nos personalment, hem compartit i ampliat històries familiars.

La recerca no ha estat exhaustiva, ni molt menys. Als protocols notariais de Peralada i Figueres s'hi troben un munt de documents relacionats amb gent de Cabanes i al fons documental de can Carreras, que ara està a l'Arxiu Nacional de Catalunya, hi ha referències sobre la família, però també sobre Cabanes i les comarques gironines. A alguna de les famílies que apareixen al llibre, i especialment als Carreras, se'ls podria dedicar tot un llibre.

Tant de bo, un dia, algun jove cabanenc s'hi engresqui!